Laat-antieke religie

Keizer Julianus en Saloustios, *Over de wereld en haar goden.* **Vertaling, inleiding en annotatie Rein Ferwerda. Uitg. Damon, Budel 2003. Geb., 144 pp. ISBN 90 5573 409 8, € 14,90.**

Keizer Julianus (die regeerde van 361 tot 363) is vooral bekend vanwege zijn anti-christelijke politiek in een tijd dat het christendom oppermachtig begon te worden. Niet voor niets wordt zijn naam veelal voorzien van de bijnaam 'de afvallige'. Julianus zwoer het christendom af en deed een uiterste poging de antieke, niet-christelijke religie nieuw leven in te blazen. Daarvoor nam hij zijn toevlucht vooral tot het neoplatonisme en de mysteriegodsdiensten. Zijn religie is een barok mengsel van oude Grieks-Romeinse elementen en filosofische hoogstandjes.

Gezeten in de volle zomerzon las ik Julianus' *Hymne aan Koning Helios,* in de nieuwe vertaling van Rein Ferwerda. De verhoopte extatische leeservaring bleef helaas uit. De directe gloed die de echte zon mij bezorgde vond beslist geen parallel in de tekst. Julianus' 'hymne' is een uiterst prozaïsch traktaat, vol duistere intellectuele constructies met 'denkende goden' en 'intelligibele vormen', die Koning Helios er al met al niet toegankelijker op maken. Julianus'

Hymne aan de Moeder der goden munt al evenmin uit door helderheid en overtuigingskracht, en ook hier wil de tekst maar geen hymne worden. Pas op de laatste bladzijde staan wat meer lyrische gedachten en wordt de lof van de godin gezongen. Geen wonder dat deze Moeder der goden het heeft moeten afleggen tegen de Moeder van God: voor het christendom was Julianus' intellectuele religie geen alternatief. Aanzienlijk beter genietbaar is een kort traktaatje van Julianus' vriend Saloustios (niet te verwarren met de Romeinse historiograaf Sallustius!). In *Over de goden en de kosmos* geeft deze een soort samenvattend filosofisch overzicht van de nieuwe religie zoals Julianus die beoogde.

Deze nieuwe vertaling is welkom, maar roept ook vragen op. Het gaat hier om moeilijke teksten, en Ferwerda maakt het de lezers niet echt gemakkelijker. Zijn vertaalstijl is hier formeel, op het stroeve af, en kent nogal wat lange zinnen. De tekst bevat weinig alinea-scheidingen, maar wel veel vetgedrukte nummers en letters (ter aanduiding van de Griekse tekstindeling), waardoor het geheel een massieve en technische indruk maakt. En 326 voetnoten bij drie vertaalde traktaatjes van samen 75 bladzijden mag men aan de royale kant noemen. Gelukkig is de eveneens ruime inleiding (35 blz.) helder en goed leesbaar.

VINCENT HUNINK